

„მწვანე ეკონომიკა“, და ქვეყნის მდგრადი განვითარების პრობლემები

ნატო ჩიკვილაძე
სტუ-ს პროფესორი

РЕЗЮМЕ

Рост социальной напряженности и экологических проблем, к которым приводит использование традиционных подходов в управлении экономическими субъектами всех уровней, обуславливает интерес к новому методическому аппарату управления развитием. Решение существующих проблем связано с ориентацией общества на концепции устойчивого и инклюзивного развития, а также зеленой экономики. В статье проанализирован понятийный аппарат концепций «устойчивое развитие» и «инклюзивное развитие», а также взаимосвязи между ними, включая отношение к использованию финансового, человеческого и природного, а также социальной, экономической и экологической компонент развития. Проведен сравнительный анализ моделей «зеленой» и «коричневой» экономики по критериям экономической, экологической и социальной составляющих. Рассмотрены негативные последствия, к которым приводит следование модели «коричневой» экономики. Рассмотрена значимость «зеленой» экономики в контексте решения глобальных вызовов, стоящих перед человечеством. Выделены факторы и причины, являющиеся причинами экологической неустойчивости грузинской экономики.

Ключевые слова: устойчивое развитие, инклюзивное развитие, зеленая экономика, коричневая экономика.

* * * *

მდგრადი განვითარება საზოგადოების განვითარების ისეთი სისტემაა, რომელიც საზოგადოების ეკონომიკური განვითარებისა და გარემოს დაცვის ინტერესების გათვალისწინებით უზრუნველყოფს ადამიანის კეთილდღეობას, ცხოვრების ხარისხის ზრდას და მომავალი თაობის უფლებას ისარგებლონ შექცევადი რაოდენობრივი და ხარისხობრივი ცვლილებებისაგან მაქსიმალურად დაცული ბუნებრივი რესურსებითა და გარემოთი.

მდგრადი განვითარების პრობლემა, მიუხედავად აზრთა სხვადასხვაობისა, არსებობს ორი ძირითადი მიმართულებით: ეს არის საზოგადოების განვითარების მიზნების განსაზღვრა და მათი განხორციელების პირობების გამოვლენა. მდგრადი განვითარების მიზნების იერარქიის მიხედვით ეკონომიკური მიზნები დაქვემდებარებულია საზოგადოების განვითარების მიზნებზე, ანუ განიხილება როგორც მთლიანი მდგრადი განვითარების საშუალება. მე-

ორე მიმართულება-ეკონომიკური განვითარების მდგრადობის უზრუნველყოფი პირობებისა და ფაქტორების გამოკვლევაში მდგომარეობს. უნდა აღინიშნოს რომ მდგრადი განვითარებაში არ იგულისხმება მდგრადობა პირდაპირი გაგებით, როგორც სისტემური, რაოდენობრივი ზრდა, არამედ იგულისხმება „უკონფლიქტო“ განვითარება, ეკოლოგიური და სოციალური შემაღგენელის გათვალისწინებით. მდგრადობა უნდა გვესმოდეს არა როგორც მუდმივი, არამედ სტაბილური და გაგრძობადი პროცესი.

თანამედროვე პირობებში უცხოეთში შედარებით უფრო პოპულარულია ინკლუზიური მდგრადი ზრდის კონცეფცია (ინკლუზიური მდგრადი განვითარება). მისი ძირითადი დებულებებია, მათ შორის დასკვნა, რომ არსებობს მძლავრი კავშირი ეკონომიკური ზრდის ტემპებსა და სოციალური პრობლემების ფართო წრეს შორის, საზოგადოებაში შექმნილი შემოსავლების უფრო სამართლიანი განაწილების ჩათვლით, მოსახლეობის უღატაკესი ფენების მიმართ განსაკუთრებული ყურადღებით, თავდაპირველად მეცნიერებმა შეიმუშავეს XX საუკუნის 80-იანი წლებიდან.

„მწვანე“ ზრდის კონცეფცია წარმოადგენს მდგრადი განვითარების ქვედარგს და არ შეიძლება განიხილებოდეს როგორც მისი ჩანაცვლება ან „რებრენდინგი“. „მწვანე“ ეკონომიკა დღეს განიხილება როგორც მდგრადი განვითარების მამოძრავებელი ახალი ვექტორი, რომლის ძირითადი ინსტირუმენტია ინოვაციური „მწვანე“ ტექნოლოგიები. „მწვანე“ ტექნოლოგიები ეფუძნება რესურსებისა და ენერგიის დაზოგვას, ნახშირბადის გამოფრქვევების შემცირებას, სუფთა ტრანსპორტს, ენერგიის ალტერნატიულ წყაროებს, ორგანულ სოფლის მეურნეობას, ეკოდეველოპმენტს (მშენებლობის მინიმალური ზეგავლენა გარემოზე) და მონინავე ლოგისტიკას. ეს თავის მხრივ ეკონომიკას საშუალებას აძლევს განვითარდეს ბუნების დაზიანების გარეშე და ხელი შეუწყოს მოსახლეობის ეკოლოგიურ კეთილდღეობას. წარმოების ეფექტიანობის ამაღლებას ბუნებრივი კაპიტალის დაცვისა და ზრდის ხარჯზე, ნახშირბადის და ტოქსიკური გამონაბოლქვების შემცირებით, ბიომრავალფეროვნების გაფართოებით, ასევე მოსახლეობის დასაქმებას შემოსავლების გაზრდით.

„მწვანე“ ეკონომიკისათვის თანაბრად მნიშვნელოვანია, როგორც პირველადი, ასევე მეორადი რესურსების ფრთხილი და რაციონალური გამოყენება ამასთან ტრადიციული მოხმარების საზოგადოება ვითარდება პასუხისმგებლიანი მოხმარების საზო-

გადოებად. “მწვანე” ეკონომიკის მოდელი ანესრიგებს ადამიანის ბუნებაზე ზემოქმედებას.

„ყავისფერი“ ეკონომიკის თანამედროვე მოდელი მრავალი ასპექტით არასრულყოფილია მიუხედავად მისი დადებითი შედეგებისა საზოგადოების კეთილდღეობის საერთო დონის ამაღლებაში, თუმცა ამავე დროს გააჩნია ნეგატიური შედეგები მომავალი თაობებისათვის.

„ყავისფერი“ ეკონომიკაში ვგულისხმობთ თანამედროვე, ან XX საუკუნის ეკონომიკის ტრადიციულ მოდელს, დაფუძნებულს რესურსებზე დიდი დანახარჯებითა და ენერგოტევადი წარმოების მეთოდებზე. „ყავისფერი“ ეკონომიკის ყველაზე უფრო ნეგატიურ შედეგს წარმოადგენს ეკოლოგიური პრობლემები, ბუნებრივი კაპიტალის გამოფიტვა, მტკნარი წყლის უკმარისობა, ადამიანთა და ქვეყნების უთანასწორობა, სურსათისა და ენერგიის უკმარისობა.

XXI საუკუნის მეორე ათწლეულში “მწვანე” ეკონომიკის საკითხებთან და ინკლუზიურ განვითარებასთან დაკავშირებით ჩატარდა მრავალი საერთაშორისო ფორუმი. მაგრამ, როგორც სამართლიანად აღნიშნავენ ამ საკითხის მკვლევარები: “არ მომხდარა არავითარი მნიშვნელოვანი ცვლილება ამ ფორუმების მონაწილეთა ქვეყნების პოლიტიკაში, არც პრინციპის, არ ავნო ბუნებას და, რაც მთავარია, ადამიანის ბუნებას, განხორციელებაში. ეს ეხება კონცეფციის, როგორც ეკოლოგიურ, ისე სოციალურ შემადგენელს.

ჩვენს პლანეტაზე ბუნებრივი პოტენციალის ზრდას და კლიმატური ბალანსის განვითარებას მილიარდობით წლები დასჭირდა. რამდენიმე ათასწლეულში მოხდა ეკოსისტემის კვდომა, ხოლო გაცილებით დიდი დარტყმა ამ მიმართულებით ბოლო 100 წლის განმავლობაში განხორციელდა. ამ დანაკარგების აღდგენას არ ეყოფა მილიონობით წლები. ამიტომაც თანამედროვე ცივილიზაციისათვის

მთავარ პრობლემას წარმოადგენს ეკოლოგიური პრობლემა. ზემოთ თქმულიდან გამომდინარე, კანონზომიერია მდგრადი განვითარების იდეა, “მწვანე” ეკონომიკის კონცეფციის დამატებით განვიხილოთ პარადიგმად, რომელიც უნდა განხორციელდეს ეკონომიკის ყველა დონეზე.

ეკონომიკის მდგრადი და ეკოლოგიურად პასუხისმგებლური განვითარება შესაძლებელია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ მოხდება ბიზნესის მართვის მეცნიერული საფუძვლებისა და სტრატეგიის შეცვლა. ამას გარდა, თანამედროვე ცივილიზაციის წინაშე მდგომი ძირითადი მოთხოვნების თვალსაზრისით თანამედროვე სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების ადეკვატური მოდელის ძიებისას, შეიძლება ყველაზე მისაღებად ჩაითვალოს ინკლუზიური, მდგრადი, მწვანე განვითარების კონცეფცია.

რა თქმა უნდა, მსოფლიო ეკონომიკის გამწვანე-

ბის გზაზე რისკები და პრობლემები გარდაუვალია. მწვანე ეკონომიკაზე გადასვლას მსოფლიო ლიდერების, სამოქალაქო საზოგადოების და წამყვანი კომპანიების ერთობლივი ძალისხმევა დასჭირდება.

პოლიტიკოსებისა და მათი ელექტორატისგან განუწყვეტელი ძალისხმევა იქნება საჭირო სიმდიდრის და კეთილდღეობის ტრადიციული ზომების გადახედვისა და განსაზღვრისათვის. ამასთან, დღეს, ალბათ, ყველაზე დიდი რისკია სტატუს კვოს შენარჩუნების რისკი. ახლა მსოფლიოში დარჩენილი ბიომრავალფეროვნების შენარჩუნების პასუხისმგებლობის ძირითადი ტვირთი ეკისრებათ ეკონომიკურად განვითარებულ ქვეყნებს. ბუნებრივია, რომ სწორედ ამ ქვეყნებში იწყებენ სხვადასხვა პროექტებს, ტარდება ფორუმები, იქმნება პროგრამები, რომლებიც მიზნად ისახავს გარემოს მდგომარეობის სტაბილიზაციას და გაუმჯობესებას. ამ პროექტებისა და პროგრამების უმეტესობა შექმნილია ენერგეტიკის სექტორში.

2010 წელს მე -40 მსოფლიო ეკონომიკურ ფორუმზე, რომელიც დავოსში ჩატარდა ლოზუნგით “პლანეტის მდგომარეობის გაუმჯობესება: სამყაროს გადახედვა, შეცვლა, განვითარება”, გამოცხადდა ახალი გლობალური კურსი, “მწვანე” ეკონომიკა - როგორც შემდგომი განვითარების ერთადერთი გზა.

სამხრეთ კორეა პირველი ქვეყანაა, რომელმაც გამოაცხადა მწვანე ზრდა, როგორც ეროვნული სტრატეგია. შედეგთმა უარი თქვა ნავთობზე, ნახშირზე და გაზზე და განახლებადი ენერგიის წყაროებზე გადასვლას გეგმავდა 2020 წლისთვის. იაპონიამ შეიმუშავა დაბალი ნახშირბადის საზოგადოების სამოქმედო პროგრამა და დაადგინა ნახშირბადის გამონაბოლქვის დაბალი ნორმატივი, როგორც გრძელვადიანი განვითარების მიზანი. აშშ - ში მწვანე ეკონომიკა გვთავაზობს 600 მილიარდ დოლარზე მეტი ღირებულების საქონელსა და მომსახურებას, (მშპ-ს 4.2%), 3 მილიონი ადამიანის დასაქმებას. მსოფლიო ლიდერი მშპ-ს “მწვანე” სექტორის წილის მიხედვით - 8,8% - დიდი ბრიტანეთი იყო. 2014 წლის 1 იანვარს დაიწყო ევროკავშირის სამეცნიერო, ტექნოლოგიური და ინოვაციური განვითარების ახალი პროგრამის “Horizon 2020 -ს განხორციელება”. აქ პრიორიტეტი იყო მაღალტექნოლოგიური - ეკო-, ნანო-, ბიო- და ინფორმაციული ტექნოლოგიები, რომლებიც მიზნად ისახავდა გლობალური პრობლემების მოგვარებას. BRICS ქვეყნებს აქვთ მდგრადი განვითარებაზე გადასვლის და განახლებადი ენერგიის წყაროების გამოყენების პოტენციალი. ეს ქვეყნები უკვე აქტიურად ჩაერთვნენ მდგრადი განვითარების პროცესებში და განახლებადი ენერგიის წყაროების განვითარების გამო თანდათანობით გადადიან მაღალი ნახშირბადის ეკონომიკიდან დაბალი ნახშირბადის ეკონომიკაზე. ბრაზილია ერთ-ერთი პირველი ქვეყანაა, რომელმაც დაიწყო ბიოსანვა-

ვის გამოყენება შაქრის ლერწმის გადამუშავების შედეგად მიღებული ბიოეთანოლის საფუძველზე. ბრაზილიის ეროვნული ენერგეტიკული გეგმის მიზანია 2030 წლისთვის 60 მილიარდი ლიტრი ბიოეთანოლისა და 18,5 მილიარდი ლიტრი ბიოდიზელის წარმოება.

ჩინეთი არის მსოფლიოში წამყვანი ინვესტორი RES- ში. ქვეყანას აქვს მთელი რიგი მექანიზმები და ინსტიტუტები, რომლებიც მხარს უჭერს განახლებადი ენერგიის წყაროების განვითარებას. 2016 წელს ჩინეთმა წარმოადგინა მე -13 ხუთწლიანი გეგმა (2016-2020), განსაკუთრებული აქცენტი გააკეთა ენერგიაზე. ჩინეთი გეგმავს ქარისა და მზის ენერგიის წარმოების გაზრდას და ენერგომომარაგების სისტემების სტრუქტურის გაუმჯობესებას.

საქართველოში „მწვანე ეკონომიკის“ ფორმირებასთან დაკავშირებით საფუძველს წარმოადგენს საქართველოს კანონი გარემოს დაცვის შესახებ „საქართველოს გარემოს დაცვის მოქმედებათა სამი ეროვნული პროგრამა, საქართველოს კანონი-„ნარჩენების მართვის კოდექსი“, „ნარჩენების მართვის 2016-2030 წლების ეროვნული სტრატეგია“ და „2016-2020 წლების ეროვნული სამოქმედო გეგმა“.

საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტროს დაკვეთით გერმანიის საერთაშორისო თანამშრომლობის კორპორაციის (GIZ) მიერ მომზადდა „მწვანე“ ზრდის დოკუმენტი.

2016 წელს საქართველო შეუერთდა ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაციის (OECD) მწვანე ზრდის დეკლარაციას, რომლის მთავარ მიზანს წარმოადგენს ქვეყნებს შორის თანამშრომლობა მწვანე ეკონომიკის განვითარების ხელშეწყობისათვის. აღნიშნული დეკლარაციის პრინციპებზე დაყრდნობით, საქართველოს ეკონომიკისა და მდგრადი განვითარების სამინისტრო მუშაობს მწვანე ეკონომიკის პოლიტიკის დოკუმენტისა და მწვანე ზრდის ეროვნული სტრატეგიის შემუშავების საკითხზე, რომელთა ძირითად მიზანს წარმოადგენს საქართველოს ეკონომიკის მოდერნიზების ხელშეწყობა, მდგრადი და მწვანე განვითარების საფუძვლის შექმნა. მწვანე განვითარებისკენ გადადგმული ნაბიჯები დადებითად აისახება ჩვენი ქვეყნის საერთაშორისო იმიჯზე და მოგვცემს შესაძლებლობას საქართველო განვითარებული, მონივნავე ქვეყნების რიგებს შეუერთდეს. საერთაშორისო თანამეგობრობა მხარს უჭერს საქართველოში მწვანე ზრდის საფუძვლების შექმნას და მზად არის, აღნიშნული დახმარება კიდევ უფრო გააძლიეროს. ევროკავშირის ფინანსური მხარდაჭერით ეკონომიკური თანამშრომლობისა და განვითარების ორგანიზაციის (OECD), გაეროს ევროპის ეკონომი-

კური კომისიის (UNECE), გაეროს გარემოსდაცვითი პროგრამისა (UN Environment) და გაეროს სამრეწველო განვითარების ორგანიზაციის (UNIDO) მიერ აღმოსავლეთ პარტნიორობის მეორე პლატფორმის - „ეკონომიკური ინტეგრაცია და ევროკავშირის პოლიტიკასთან შესაბამისობის უზრუნველყოფა“- ფარგლებში საქართველოში განხორციელდა პროგრამა, „მწვანე ეკონომიკის ხელშეწყობა აღმოსავლეთ პარტნიორობის ქვეყნებში“ (EaP GREEN) აღმოსავლეთ პარტნიორობის ხუთ სხვა ქვეყანასთან ერთად. პროგრამის მიზანს წარმოადგენდა მწვანე ეკონომიკაზე გადასვლა, კერძოდ, ისეთი ეკონომიკური ზრდის მიღწევა, რომელიც გამორიცხავს გარემოს დეგრადაციას და ბუნებრივი რესურსების ამოწურვას. პროგრამა ასევე ითვალისწინებდა გარემოსდაცვითი პოლიტიკის ინსტრუმენტების რეფორმირებას, ახალი ანალიტიკური საშუალებების დანერგვას, დაფინანსების წყაროებზე ხელმისაწვდომობის გაზრდას, შესაძლებლობების გაძლიერებასა და კერძო სექტორში საპილოტე პროექტების განხორციელებას. „მწვანე“ ეკონომიკაზე გადასვლის მიმართულებით განსაკუთრებით აქტიურობს თბილისის მერია, რომელმაც შეიმუშავა გარემოს დაცვითი სტრატეგია 2015-2020 და მწვანე ქალაქის სამოქმედო გეგმა 2017-2030. ქვეყანას დიდი პრობლემები აქვს: წყლის, ჰაერის, ნიადაგის დაბინძურების, მდარე ხარისხის საწვავი საშუალებების გამოყენების შედეგად არსებული გამონახოლქვების, ნარჩენების მართვის, საკვები პროდუქტების უვნებლობის მხრივ. გასაკეთებელი ძალიან ბევრია.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ქავთარაძე ი. „მწვანე ზრდა“ ეკონომიკურ განვითარებასა და გარემოს სტაბილურობას ერთდროულად გულისხმობს, 2018 <http://www.economy.ge/?page=news&nw=654&s=irma-qavtaradze-mw-vane-zrda>
2. კრიალაშვილი ქ. მწვანე ეკონომიკის მხარდაჭერა. 2017, <https://www.slideshare.net/ketikrialashvili/ss-78196550>
3. Седаш, Т.Н. Возобновляемые источники энергии: стимулирование инвестиций в России и за рубежом // Российский внешнеэкономический вестник. – 2016. № 5.
4. Фюкс Р. Зеленая революция. Экономический рост без ущерба для экологии. – М.: Альпина нон-фикшн, 2016. – 330 с.
5. Яшалова Н.Н., «Зеленая» экономика: вопросы теории и направления развития, 2013, <https://cyberleninka.ru/article/n/zelenaya-ekonomika-voprosy-teorii-i-napravleniya-razvitiya>